

ความเป็นสากลกับการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์: แนวคิดและมุมมอง

ศาสตราจารย์ ดร. ชุตินา สัจจามันท์

บทความนี้นำเสนอแนวคิดความเป็นสากลในสี่มิติ ได้แก่ มิติกิจกรรม กระบวนการ วัฒนธรรม และผลลัพธ์ ความเป็นสากลของสถาบันอุดมศึกษาและการศึกษาระดับอุดมศึกษาในบริบทของประเทศไทย โดยการกำหนดเป็นนโยบาย แผนพัฒนา แนวปฏิบัติ แนวทางในระดับชาติและการประกันคุณภาพ การศึกษา มุมมองการพัฒนาความเป็นสากลในการจัดการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์จากผลการวิจัยและบทบาทของสมาคมวิชาชีพ

คำสำคัญ: ความเป็นสากล, การศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์

Internationalization and Library and Information Science Education: Concepts and Perspectives

Professor Dr. Chutima Sacchanand

This article presented the concept of internationalization in four dimensions: activities, process, culture and outputs. Internationalization of higher education institutions and programs focusing on Thailand have been conducted by setting up national policies, development plans, guidelines and quality assurance, with perspectives of the internationalization of the Library and Information Science Programs from research works, and the roles of the library associations.

Keywords: Internationalization; Library and Information Science Education.

ความเป็นสากลกับการศึกษาวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์: แนวคิดและมุมมอง

ศาสตราจารย์ ดร. ชุติมา สัจจانبัท*

บทนำ

การศึกษาวិชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องตามพัฒนาการทางสังคม การปรับกระบวนการทัศน์ในวิชาชีพอันเกิดจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ส่งผลถึงการปรับเปลี่ยนชื่อหลักสูตรจากบรรณารักษศาสตร์ เป็นบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์/สารสนเทศศาสตร์ การจัดการสารสนเทศ และเนื้อหาของหลักสูตรมุ่งเน้นการประยุกต์เทคโนโลยีสารสนเทศ ในต่างประเทศ มีคำที่ใช้โดยนัยของศาสตร์เดียวกัน เช่น Library and Information Science; Information and Library Science, Information Studies, Information Management, Information Resource Management, Information Systems, Knowledge Management สะท้อนพัฒนาการของศาสตร์ความเป็นสหวิทยาการ การบูรณาการกับศาสตร์อื่นอย่างกว้างขวาง โดยมีการใช้ชื่อศาสตร์อื่นร่วมกัน เช่น Computer and Information Science; Communications and Information Sciences; Information Science and Telecommunications คณะที่เปิดสอนและชื่อปริญญาที่มีความแตกต่างหลากหลาย ครอบคลุมทั้งในสาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ตามจุดเน้นของหลักสูตร รวมทั้งมีหลักสูตรสารสนเทศเฉพาะด้าน เช่น Health Informatics, Health Librarianship, Medical Librarianship, Business Information Management, Digital Librarianship, Law Librarianship, Information Assurance และมีแนวโน้มว่ามหาวิทยาลัยหลายแห่งในต่างประเทศ ใช้ชื่อว่า School of Information หรือ ISchool เป็นคำรวมสำหรับการจัดการศึกษาเกี่ยวกับสารสนเทศซึ่งมีธรรมชาติขององค์ความรู้ที่เป็นสากล

แนวคิดความเป็นสากลของสถาบันอุดมศึกษา

ความเป็นสากล (internationalization) หรือความเป็นนานาชาติ ยังคงเป็นคำที่กำกวม และไม่ชัดเจน (Knight, 2004; Stier, 2003; Yang, 2002) ขึ้นอยู่กับการตีความและมุมมองที่แตกต่างกัน (Iuspa, 2010: 19) เช่นเดียวกับแนวคิดของแทมมาโร (Tammaro, 2014) ที่กล่าวว่า แม้ว่าเรื่องความเป็นสากลจะได้รับความสำคัญและความสนใจมากขึ้น แต่แนวคิดของความเป็นสากลยังมีการแปลความหมายแตกต่างกัน จากการสังเคราะห์กรอบแนวคิดความเป็นสากลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสรุปแนวคิดความเป็นสากลในสี่มิติ คือ มิติของกิจกรรม กระบวนการ วัฒนธรรม และผลลัพธ์ ดังนี้

* อ.บ.(บรรณารักษศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ม., อ.ม. (บรรณารักษศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, M.L.S. (Information Science) University of the Philippines, EdD Charles Sturt University, Australia ศาสตราจารย์ และประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สารสนเทศศาสตร์) สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

มิติกิจกรรม (activities) คำว่าความเป็นสากลเริ่มต้นตั้งแต่ปลาย ค.ศ.1980 โดยเน้นแนวคิดและมุมมองของกิจกรรม ดังคำจำกัดของความเป็นสากลระยะแรก คือ กิจกรรม โครงการและบริการหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานานาชาติ การแลกเปลี่ยนและความร่วมมือทางการศึกษานานาชาติ (Arum & Van de Water, 1992; Harari, 1977; Knight, 2004) การขยายการศึกษาข้ามพรมแดน และกิจกรรมการศึกษาข้ามพรมแดนและได้มีพัฒนาการจากแนวคิดเดิมที่เน้นความร่วมมือ เช่นการแลกเปลี่ยนและการเป็นหุ้นส่วนกันเป็นการแข่งขันและการทำงานเชิงรุกอย่างมีกลยุทธ์ กิจกรรมความเป็นสากลของการศึกษาระดับอุดมศึกษาอาจจัดกลุ่มได้เป็นความเป็นสากลที่บ้าน (internationalization at home) เน้นการพัฒนาความเป็นสากลของหลักสูตรและการเรียนการสอน และ กิจกรรมที่พัฒนานักศึกษาให้มีความตระหนักในความเป็นสากล มีสมรรถนะสากลและเป็นพลโลก และอีกกลุ่มหนึ่งคือ ความเป็นสากลต่างแดน (internationalization abroad) เน้นการจัดการศึกษาข้ามพรมแดนทุกรูปแบบ รวมทั้งการเคลื่อนย้ายอาจารย์ นักศึกษา โครงการและกิจกรรม (DeWit, 2011a) ความเป็นสากลโดยเน้นมิติของกิจกรรมทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่าความเป็นสากลคือการสอนเป็นภาษาอังกฤษการไปศึกษาต่างประเทศ การสอนที่มีเนื้อหาเป็นสากล จำนวนนักศึกษาต่างชาติของสถาบัน บันทึกความร่วมมือกับต่างประเทศ (De Wit, 2011b; Knight, 2008)

มิติกระบวนการ (process) ความเป็นสากล คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงขององค์กร วัฒนธรรม หลักสูตร การพัฒนาบุคลากรและการเคลื่อนย้ายนักศึกษา เพื่อวัตถุประสงค์สร้างความเป็นเลิศในการสอน การวิจัย และกิจกรรมอื่นๆ ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาดำเนินการเป็นส่วนหนึ่งของพันธกิจของสถาบัน (de Wit, 2002 quoted from European Association for International Education: 133; Iuspa, 2010: 20; Rudzki, 1998: 16) กระบวนการเปลี่ยนแปลงจากสถาบันอุดมศึกษาระดับชาติเป็นระดับสากล โดยรวมมิติความเป็นสากลในทุกแง่มุมของการจัดการแบบองค์รวม เพื่อเพิ่มคุณภาพของการเรียนการสอนและการวิจัยและนำไปสู่สมรรถนะที่พึงประสงค์ (Soderqvist, 2002: 29) กระบวนการบูรณาการมิติความเป็นสากลและมิติของความต่างทางวัฒนธรรมในกระบวนการเรียนการสอน การวิจัยและการบริการตามบทบาทหน้าที่ของสถาบัน (Knight, 2004; Knight & de Wit, 1997) กระบวนการบูรณาการมิติหรือมุมมองความเป็นสากลในทุกแง่มุมของการศึกษา (de Wit, 2002: 118) กระบวนการเชิงบูรณาการสู่ความเป็นสากลในระดับนโยบายและการปฏิบัติ (Green & Olson, 2003)

ในมุมมองของฮาวาวินิ (Hawawini, 2011: 5) ให้ความเห็นว่าไนท์ และไนท์และเดอวิท (Knight, 2004; Knight & de Wit, 1997) อธิบายกระบวนการในมุมมองแคบเกินไป เพราะเน้นความสามารถของสถาบัน แต่ไม่ได้เน้นเป้าหมายปลายทางอันนำไปสู่การบูรณาการสถาบันกับความรู้ที่เป็นสากลและเครือข่ายการเรียนรู้ของโลก ดังนั้นจึงกำหนดความหมายใหม่ว่า ความเป็นสากลของสถาบันอุดมศึกษา คือกระบวนการมองออกไปข้างนอก (outward looking) และเน้นศักยภาพและความสามารถของสถาบันที่จะเป็นส่วนสำคัญของความรู้และการเรียนรู้ของโลก โดยไม่ใช่เป็นฝ่ายรับอย่างเดียวแต่จะเป็นผู้ให้การดำเนินการดังกล่าวจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง รูปแบบการดำเนินงานและความเชื่อมโยงเดียวกันความเป็นสากลมักถูกมองว่าเป็นกระบวนการที่เป็นทางการและมีโครงสร้างมาก และกำหนดการเคลื่อนย้ายเป็นเกณฑ์สำคัญของความเป็นสากล ส่วนรูปแบบที่ไม่เป็นทางการมักไม่ค่อยได้รับการกล่าวถึง (Bhattacharyya, 2014)

มิติวัฒนธรรม (cultural or etho approach) สถาบันอุดมศึกษาได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของโลกในทุกมิติ ภาวะโลกาภิวัตน์ที่แผ่ถึงกันทั่วโลกทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนและความแตกต่างทางวัฒนธรรม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ การเรียนรู้และการยอมรับวัฒนธรรมที่หลากหลายและการสร้างวัฒนธรรมสากล ความเข้าใจตนเอง ความเข้าใจผู้อื่น การมองโลกในภาพกว้าง ความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัว นำมาซึ่งความสำเร็จในการพัฒนาความเป็นสากลที่ให้คุณค่าและสนับสนุนมุมมองและมิติของความเป็นสากลหรือวัฒนธรรมข้ามชาติ ซึ่งเชื่อมโยงกับมิติด้านกระบวนการ (Van der Wende, 1995: 19)

มิติสมรรถนะ (competency approach) มุ่งพัฒนาความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ใหม่ๆ ให้ นักศึกษา อาจารย์และบุคลากรให้มีสมรรถนะสากล โดยเน้นมิติมนุษย์ (Knight, 1994) สอดคล้องกับมิติ การมุ่งเน้นผลลัพธ์ (outcomes-oriented approach) เน้นความเป็นสากลโดยความพยายามอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งให้การศึกษาระดับอุดมศึกษาตอบสนองต่อข้อกำหนดและสิ่งท้าทายอันเกิดจากสภาวะโลกาภิวัตน์ ในสังคม เศรษฐกิจและการเมือง และการปฏิสัมพันธ์ของโลกในกระบวนการทางวัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจ ที่ทำให้หลุดพ้นพรมแดนความเป็นชาติ (Van der Wende, 1995: 19)

ความเป็นสากลของสถาบันอุดมศึกษาในบริบทของประเทศไทย

ในบริบทของประเทศไทย ความเป็นสากลของสถาบันอุดมศึกษาเป็นประเด็นที่ได้รับความสำคัญอย่างกว้างขวางเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและสร้างความเป็นเลิศของสถาบันอุดมศึกษา โดยมีการกำหนดเป็นแผนพัฒนา แนวทาง แนวปฏิบัติ รวมทั้งในการประกันคุณภาพการจัดการศึกษา

กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551 - 2565) ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) (2550) ระบุเป้าหมาย “การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในยุคโลกาภิวัตน์”

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 - 2559) (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา 2556) กำหนดวิสัยทัศน์ ปี 2559 ไว้ว่า “อุดมศึกษาเป็นแหล่งองค์ความรู้และพัฒนากำลังคนระดับสูงที่มีคุณภาพเพื่อการพัฒนาชาติอย่างยั่งยืน สร้างสังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 -2559) บนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีบทบาทสูงในสังคมประชาคมอาเซียนและมุ่งสู่คุณภาพอุดมศึกษาระดับนานาชาติ” และกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาระดับโลกและมีบทบาทสูงในประชาคมอาเซียน

แนวทางความตกลงร่วมมือทางวิชาการระหว่างสถาบันอุดมศึกษาไทยกับสถาบันอุดมศึกษาต่างประเทศ พ.ศ.2550 (กระทรวงศึกษาธิการ 2550) ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาไทยดำเนินการความตกลงร่วมมือทางวิชาการกับสถาบันอุดมศึกษาต่างประเทศอย่างมีมาตรฐาน และคุณภาพ อันจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็ง และความเป็นเลิศทางวิชาการ และเพื่อให้สอดคล้องกับประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานการอุดมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา 2553) โดยประกาศดังกล่าวได้กำหนดลักษณะ วิธีดำเนินการ ขอบเขตความตกลงร่วมมือทางวิชาการ ทั้งด้านการเรียน การสอน ได้แก่ การจัดหลักสูตร/การเรียนการสอน การให้ปริญญาฯ การวิจัย

การถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยี การให้บริการทางวิชาการ และกิจกรรมทางวิชาการอื่น ๆ

แนวปฏิบัติที่ดีเด่น (Best Practice) ในการพัฒนาความเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดและในกำกับของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2556) สืบเนื่องจากโครงการแนวปฏิบัติที่ดี ในการแลกเปลี่ยนนักศึกษาระหว่างสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดและในกำกับของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษากับสถาบันอุดมศึกษาต่างประเทศ เริ่มดำเนินการใน พ.ศ.2553 เพื่อส่งเสริมบทบาทเชิงวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาไทยให้แข่งขันได้ในเวทีวิชาการระดับนานาชาติ โดยเน้นกิจกรรมหลักที่เป็นองค์ประกอบของการเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษาและเป็นกลไกที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของสถาบันอุดมศึกษาไทยให้ได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ เป็นการเปิดโลกทัศน์และพัฒนาศักยภาพบัณฑิตไทยให้แข่งขันได้ในระดับสากล รวมทั้งเตรียมความพร้อมให้มีทักษะสำหรับประกอบอาชีพในอนาคต กิจกรรมสามประเภทประกอบด้วย 1) หน่วยงานที่ส่งเสริมความเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษา 2) การแลกเปลี่ยนนักศึกษานานาชาติ 3) หลักสูตรนานาชาติหรือมีลักษณะนานาชาติศึกษา/ภูมิภาคศึกษา รวมทั้งกำหนดแนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาความเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษา

คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ระดับอุดมศึกษา พ.ศ.2553 (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2554) กำหนดตัวบ่งชี้ความเป็นสากลของสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา ในองค์ประกอบที่ 2 การผลิตบัณฑิตเน้นการมีระบบและกลไกการส่งเสริมให้นักศึกษาระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษาเข้าร่วมกิจกรรม การประชุมทางวิชาการ หรือนำเสนอผลงานทางวิชาการในที่ประชุมทางวิชาการระหว่างสถาบัน หรือที่ประชุมระดับชาติหรือ นานาชาติ และองค์ประกอบที่ 4 การวิจัย การจัดการกิจกรรมวิชาการที่ส่งเสริมงานวิจัย เช่น การจัดประชุมวิชาการ การจัดแสดงผลงานสร้างสรรค์ การจัดทำมีศาสตราจารย์อาคันตุกะหรือศาสตราจารย์รับเชิญ (visiting professor) มีระบบและกลไกสนับสนุนการเผยแพร่ผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ในการประชุมวิชาการหรือการตีพิมพ์ในวารสารระดับชาติหรือนานาชาติ และในฉบับร่าง คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ระดับอุดมศึกษา พ.ศ.2557 ซึ่งอยู่ในระหว่างการประชาพิจารณ์ละดำเนินการก็ยังคงให้ความสำคัญกับตัวบ่งชี้ดังกล่าว

คู่มือการประเมินคุณภาพภายนอก รอบ 3 ระดับอุดมศึกษา ฉบับสถานศึกษา พ.ศ.2554 ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (2554) ให้ความสำคัญกับความเป็นสากลโดยกำหนดกลุ่มตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินระดับอุดมศึกษาในการตีพิมพ์หรือเผยแพร่ผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ในวารสารวิชาการและในที่ประชุมระดับนานาชาติของผู้สำเร็จการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาและอาจารย์ และในฉบับร่างตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินอุดมศึกษา รอบ 4 ที่ระบุค่านานาชาติหรือเกี่ยวข้องกับความเป็นสากลในแต่ละด้าน ยังคงเน้นความเป็นสากลในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถเป็นที่ยอมรับและยกย่องในระดับสากล ผู้เรียนระดับบัณฑิตศึกษาและอาจารย์มีผลงานตีพิมพ์/เผยแพร่ ในรายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ/ระดับนานาชาติ หรือในวารสารวิชาการระดับนานาชาติที่ปรากฏในฐานข้อมูลการจัดอันดับวารสาร SJR (SCImago Journal Rank:www.scimagojr.com) หรือปรากฏในฐานข้อมูล ISI หรือ Scopus หรือ เทียบเท่า หรือผลงานสร้างสรรค์ มีการเผยแพร่ในระดับความร่วมมือระหว่างประเทศ มีการเผยแพร่ในระดับภูมิภาคอาเซียน/นานาชาติ รวมทั้งเพิ่มตัวบ่งชี้เกี่ยวข้องกับมาตรการส่งเสริม (ภายในคณะ/สถาบัน) มี

การประเมินความสามารถด้านภาษาอังกฤษของนิสิต นักศึกษาก่อนสำเร็จการศึกษา

ความเป็นสากลของการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์: มุมมองจากผลการวิจัย

ความเป็นสากลเป็นมิติสำคัญของการศึกษาระดับอุดมศึกษาและวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ความสนใจเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ในรูปแบบความร่วมมือทางวิชาการด้านบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ และเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญในการพัฒนาการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ระดับอุดมศึกษา ดังจะพบได้ในประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรป สหรัฐอเมริกาและแคนาดา (Kajberg, 2002; Kaijberg, 2003; Abdullahi & Kaijberg, 2004; Tammaro, 2001; Tammaro, 2005; Virkus, 2004; Virkus, 2007; Virkus & Tammaro, 2005; Vodosek, 2002)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นสากลของการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในประเทศอิตาลีของทามาโร (Tamaro, 2011) พบว่ามีแนวคิดแตกต่างกันในเรื่องความเป็นสากลของการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ และนำไปสู่การแปลความหมายที่ต่างกัน มีการประยุกต์แบบจำลองผลลัพธ์การเรียนรู้ของกระบวนการโบลอนญา (Bologna process) โดยใช้กรณีศึกษาหลักสูตรปริญญาโทสารสนเทศศึกษา ซึ่งเป็นหลักสูตรนานาชาติ จัดการศึกษาโดยมหาวิทยาลัยนอร์แทมเบรีย (Northumbria University) สหราชอาณาจักร ร่วมกับมหาวิทยาลัยปารมา (Parma) อิตาลี โดยเน้นเนื้อหาของหลักสูตร การจัดการเรียน การสอน และผลลัพธ์ของการเรียนรู้ในมุมมองสากล พบว่าหลักสูตร ดังกล่าวมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงประสบการณ์การเรียนรู้ของนักศึกษา

ในประเทศไทย การวิจัยความเป็นสากลเป็นส่วนหนึ่งของการเตรียมการจัดการศึกษาระดับดุขฎีบัณฑิต (สารสนเทศศาสตร์) ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มีการศึกษาความต้องการพัฒนาความเป็นสากลของการศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์ (ชุตินา สัจจานันท์, กาญจนนา ใจกว้าง และสมสรวง พฤติกุล, 2551) และความต้องการศักยภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาหลักสูตรปริญญาดุขฎีบัณฑิต (สารสนเทศศาสตร์) สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (ชุตินา สัจจานันท์, กาญจนนา ใจกว้าง และ น้ำทิพย์ วิชาวิน, 2554) ผลการวิจัยสอดคล้องกัน และสะท้อนมิติหรือมุมมองความเป็นสากลโดยเน้นมิติด้านกิจกรรม และมิติกระบวนการ ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1) คณะกรรมการบริหารหลักสูตร คณาจารย์ แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์และนักศึกษาระดับดุขฎีบัณฑิตตระหนักว่าการพัฒนาสู่สากลมีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษา ปัจจัยสำคัญของความสำเร็จคือนโยบายและทิศทาง รวมทั้งระบบการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยและสาขาวิชาที่เอื้ออำนวยให้มีการทำงานมีความคล่องตัวและยืดหยุ่น มีการพัฒนาอาจารย์และนักศึกษาโดยเน้นสมรรถนะด้านภาษาอังกฤษและการวิจัย

2) การจัดการศึกษาสู่สากลให้ความสำคัญในเรื่องการสร้างเครือข่าย/ความร่วมมือทางวิชาการกับสถาบันการศึกษาในต่างประเทศที่เปิดสอนระดับบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ รวมทั้งมหาวิทยาลัยที่ใช้ระบบการศึกษาทางไกลในการจัดกิจกรรมต่อไป

2.1) การจัดการเรียนการสอน การลงทะเบียนข้ามสถาบันและเทียบโอนหน่วยกิต การเชิญอาจารย์ชาวต่างประเทศเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์อาคันตุกะ การสอนหรือร่วมสอนข้ามสถาบัน การแลกเปลี่ยนอาจารย์และนักศึกษา การผลิตสื่อการศึกษาาร่วมกัน การจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการร่วมกัน มีการเสวนาทางวิชาการในลักษณะ journal club เป็นภาษาอังกฤษ

2.2) การวิจัย การวิจัยร่วมกัน การจัดทำวารสารวิจัยในรูปวารสารอิเล็กทรอนิกส์

2.3) การสื่อสาร มีเว็บไซต์ของหลักสูตร/เครือข่ายเพื่อเป็นช่องทางการสื่อสาร การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นภาษาอังกฤษ

3) รูปแบบ การจัดการศึกษาสู่สากลในระดับอุดมศึกษา นำเสนอ 3 รูปแบบ

3.1) รูปแบบการพัฒนาสู่สากลที่เน้นการพัฒนาการบริหารจัดการ โดยมีการพัฒนาอย่างน้อย 5 ด้าน ประกอบด้วย กลยุทธ์องค์การที่มุ่งเน้นการพัฒนาองค์การสู่สากล การพัฒนาหลักสูตรและรายวิชาที่เป็นสากล การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันและองค์การนานาชาติ ความร่วมมือกับผู้ประกอบการ การพัฒนาสภาพแวดล้อมและบรรยากาศทางวิชาการ และการพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้

3.2) รูปแบบการพัฒนาสู่สากลที่เน้นผู้เรียนหรือนักศึกษาเป็นศูนย์กลางมีองค์ประกอบหลัก 6 ด้าน คือ ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ด้านคณาจารย์ ด้านทรัพยากรการเรียนรู้ ด้านความร่วมมือทางวิชาการและเครือข่ายระดับสากล ด้านการบริหารจัดการและการบริการ และด้านสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้

3.3) รูปแบบที่เน้นพันธกิจของสถาบันอุดมศึกษา เน้นองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ การผลิตคณาจารย์ที่มีคุณภาพระดับสากล การวิจัยและการบริการทางวิชาการแก่สังคม โดยอิงตัวบ่งชี้การประกันคุณภาพการศึกษาและสรุปรูปแบบการจัดการศึกษาสู่สากลในระดับอุดมศึกษา แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชให้ความสำคัญในการพัฒนาองค์ประกอบต่อไปนี้เป็น ด้านนโยบาย กลยุทธ์องค์การและการบริหารจัดการ หลักสูตร การเรียนการสอน การวิจัย คณาจารย์ นักศึกษา ทรัพยากรการเรียนรู้ ความร่วมมือทางวิชาการและเครือข่ายระดับสากล การบริการทางวิชาการแก่สังคมและสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับข้อเสนอแนะจากงานวิจัย การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ ระดับมหาบัณฑิต ของฐานันดร สุขศรี (2545) ให้มีการสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอนและการทำวิจัยกับสถาบันทั้งในประเทศและต่างประเทศ

บทบาทของสมาคมวิชาชีพ

สมาคมวิชาชีพทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ มีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษาค้นคว้า เพื่อพัฒนาสมาชิก บุคลากรในวิชาชีพ การพัฒนาวิชาการ วิชาชีพ การใช้ความรู้เพื่อบริการแก่สังคมและการเป็นตัวแทนของสมาชิกตลอดจนผู้ประกอบการในกาณ์ดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง อันจักผดุงไว้ซึ่งสิทธิและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพและบุคลากรในวิชาชีพ สมาคมวิชาชีพสารสนเทศศาสตร์ระดับชาติที่เก่าแก่ เข้มแข็ง และใหญ่ที่สุดในโลกคือ สมาคมห้องสมุดอเมริกัน (American Libraries Association - ALA) (www.ala.org) ก่อตั้งเมื่อ ค.ศ.1876 มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาวิชาการและ

วิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์และสังคมอย่างกว้างขวางทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ ในด้านการศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการรับรองวิทยฐานะหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในระดับปริญญาโทและสถาบันการศึกษาในวิชาชีพ เช่นเดียวกับสมาคมห้องสมุดฮ่องกง (Hong Kong Library Association) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการรับรองหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ของมหาวิทยาลัยและสถาบันในประเทศรวมทั้งมีความพยายามจะดำเนินการรับรองหลักสูตรร่วมที่จัดโดยสถาบันในประเทศและต่างประเทศ

ในส่วนของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ซึ่งเป็นสมาคมวิชาชีพระดับชาติสมาคมเดียวของประเทศไทยและมีพัฒนาการควบคู่กับการศึกษาและวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ได้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความเป็นสากลมาตั้งแต่อดีตอย่างต่อเนื่อง โดยการเป็นสมาชิกสมาคมและองค์กรทางวิชาชีพระดับนานาชาติ การมีความร่วมมือ การเข้าร่วมกิจกรรมกับเครือข่ายหรือองค์กรระดับสากล รวมทั้งการเป็นเจ้าภาพจัดประชุมทางวิชาการระดับนานาชาติ การเป็นตัวแทนวิชาชีพในเวทีระดับสากล

สรุป

แนวคิดความเป็นสากลในมิติกิจกรรม กระบวนการ วัฒนธรรม และผลลัพธ์ล้วนมุ่งสู่การพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งสถาบันอุดมศึกษาและการศึกษาระดับอุดมศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์ โดยครอบคลุมกิจกรรมด้านการจัดการศึกษา เช่น หลักสูตรการเรียนการสอน อาจารย์ นักศึกษา บัณฑิต ด้านการวิจัยด้านการบริการวิชาการ และด้านการบริหารจัดการ ทั้งในด้านนโยบาย ยุทธศาสตร์ ความร่วมมือและเครือข่าย ทรัพยากรการบริหารที่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินการให้บรรลุตัวบ่งชี้ที่ของความเป็นนานาชาติที่สะท้อนจากเอกสารและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสร้างความตระหนักและกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาความเป็นสากลจึงมีความจำเป็นสำหรับสถาบันที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ทุกระดับโดยเฉพาะระดับบัณฑิตศึกษา รวมทั้งเป็นสิ่งที่ท้าทายก้าวต่อไปของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ในสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวิชาชีพด้วยการเปิดโอกาสและสร้างพลังความร่วมมือของนักวิชาการและวิชาชีพนี้ทุกคน

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). **ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง แนวทางความตกลงร่วมมือทางวิชาการระหว่างสถาบันอุดมศึกษา ไทยกับสถาบันอุดมศึกษาต่างประเทศ พ.ศ. 2550.** ราชกิจจานุเบกษา, 125(ตอนพิเศษ 57 ง 11 พฤษภาคม).
- _____. (2554). **ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องมาตรฐานสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ.2554** ราชกิจจานุเบกษา, 128 (ตอนพิเศษ 47 ง 24 เมษายน), 44 - 46.
- ชุติมา สัจจานันท์, กาญจนา ใจกว้าง และน้ำทิพย์ ภิภาวิน. (2554). **การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาลู่สากลในระดับชุมชนบัณฑิต แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.** นนทบุรี: สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. และ สมสรวง พงติกุล. (2551). **ความต้องการ ศักยภาพ และรูปแบบการจัดการศึกษาระดับชุมชนบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช** นนทบุรี: สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.(2550). **กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2565).** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- _____. (2554) **คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ.2553.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- _____. (2556). **ข้อกำหนดการนำเสนอโครงการแนวปฏิบัติที่ดีเด่น (Best Practice) ในการพัฒนาความเป็นนานาชาติของสถาบันอุดมศึกษาในสังกัดและในกำกับของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ประจำปี 2556.** URL: <http://inter.mua.go.th/main2/article.php?id=322>
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2554). **คู่มือการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสาม (พ.ศ.2554-2558) ระดับอุดมศึกษา ฉบับสถานศึกษา พ.ศ.2554.** กรุงเทพฯ: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา.
- _____. (2557). **ฉบับร่างตัวบ่งชี้การประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ (2559- 2563) ระดับอุดมศึกษา รอบ 4.** URL: <http://www.spu.ac.th/pq/downloads>
- Abdullahi, I., Kaijberg, L. (2004). **A study of international issues in library and information science education: Survey of LIS schools in Europe, the USA and Canada.** New Library World, 105(1204/1205), 345-356.
- _____. & Virkus, S. (2007). **Internationalization of LIS Education in Europe and North America.** New Library World, 108(1/2), 7-24. Retrieved 2014 March 30. URL: <http://www.emeraldinsight.com/journals.htm?articleid=1585503>
- Allen, C. (2008). **Internationalization Indicators in Comprehensive University.** Retrieved 2014 March 15. URL: <http://nasulge.org/NetCommunity/Document.Doc?id=1086>

- Arum, S. & van de Walter J. (1992). **The need for a definition of international education in U.S. Universities.** In Klasek, C. (ed.). *Bridges to the Futures: Strategies for Internationalization Higher Education.* p. 191–203. Carbondale, IL.: Association of Educational Administrators.
- Bhattacharyya, S. (2014). **Internationalization of LIS education in India: ICT-based collaborative approach.** in Chakraborty, S & Kumar Das, A. (eds.) *Collaboration in International and Comparative Librarianship.* p. 297–306. “Advances in Library and Information Science (ALIS) Book Series” Hershey, PA.: IGI Global.
- Brandenburg, U., et al. (2009). **Chapter 7 How to measure the internationality and internationalization of higher education institutions: indicators and key figures. Measuring Success in the Internationalisation of Higher Education.** Amsterdam, European Association for International Education (EAIE).
- _____ & Federkeil, G. (2007). **How to Measure Internationality and Internationalization of Higher Education Institutions! Indicators and Key Figures.** Gütersloh: Centre for Higher Education Development.
- De Wit, H. (2002). **Internationalization of higher education on the United States of America and Europe.** Westport, CT: Greenwood Publishing Group.
- _____. (2011a). **Globalisation and Internationalisation of Higher Education.** *Revista de Universida y Sociedad del Conjocimiento*, 8(2), 241– 248. URL: <http://rusc.uoc.edu/ojs/index.php/rusc/article/view/v8n2-dewit/v8n2-dewit-eng>
- _____. (2011b). **Trends, Issues and Challenges in Internationalization of Higher Education.** Amsterdam: Center for Applied Research on Economics and Management, Hogeschool va Amsterdam.
- Green, M. & Olson, C. (2003). **Internationalization the Campus: A User’s Guide.** Washington, D.C.: American Council on Education.
- Harari, M. (1977). **Internationalization of Higher Education.** In Asa S. Knowles. (ed.) *The International Encyclopedia of Higher Education.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- _____. (1989). **Internationalization of Higher Education: Effecting Institutional Change in the Curriculum and Campus.** Long Beach, CA: Center for International Education, California State University.
- Hawawini, G. (2011). **The Internationalization of Higher Education Institutions: A Critical Review and a Radical Proposal.** Faculty & Research Working Paper. INSTEAD.
- Horie, M. (2002). **The internationalization of higher education in Japan in the 1990s: A reconsideration.** *Higher Education*, 43, 65–84.

- Isupa, F.E. (2010). **Assessing the Effectiveness of the Internationalization Process in Higher Education Institutions: A Case Study of Florida International University.** Retrieved 2014 May 31. URL: <http://digitalcommons.fiu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1376&context=etd>
- Kaijberg, L. (2003). **A Survey of Internationalisation Activities in European Library and Information Science Schools.** *New Review of Information and Library Research*, 9, 25-60.
- Knight, J. (2003a). **Internationalization of Higher Education. Practices and Priorities: 2003 IAU Survey Report.** Paris: IAU.
- Knight, J. (2003 b). **Needed: updated internationalization definition.** *International Higher Education*, 33, 2-3.
- Knight, J. (2004). **Internationalization remodeled: Definitions, approaches and rationales.** *Journal of Studies in International Education*, 8(1), 5-31. Retrieved 2014 January 16. URL: <http://jsi.sagepub.com/content/8/1/5>
- Knight, J. (2005). **An Internationalization Model: Responding to new realities and challenges.** In H. de Wit, I. C. Jaramillo, J. Gacel-Avila, J. Knight (Eds.). *Higher Education in Latin America: The Internationalization Dimension.* Washington, D. C.: The World Bank.
- Knight, Jane. (2008). **Higher Education in Turmoil. The Changing World of Internationalization.** Rotterdam: Sense Publishers.
- Knight, J. & De Wit, H. (1995). **Strategies for internationalisation of higher education: historical and conceptual perspectives.** In De Wit, H. (ed.) *Strategies for internationalisation of Higher education: a Comparative Study of Australia, Canada, Europe and the United States of America.* Amsterdam: European Association for International Education (EAIE) in Cooperation with the Programme on Institutional Management in Higher Education (IMHE) of the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) and the Association of International Education Administrators (AIEA), p. 5-32. Retrieved 2014 June 16. URL: www.uni-kassel.de/wz1/mahe/course/module6_3/10_knight95.pdf
- Ma, L.F.H. & Mak, V.Y.M. (2011). **Internationalization and Collaboration: The Case of the Hong Kong Library Association.** Retrieved 2014 October 12. URL: http://eprints.uitm.edu.my/3946/1/SP_IAC11_37.pdf
- Rudzki, R. (1998). **The Strategic Management of Internationalization: Towards a Model of Theory and Practice.** Ph. D. dissertation, University of Newcastle, Tyne. Retrieved 2014 September 20. URL: <http://hdl.handle.net/10443/149>

- Soderqvist, M. (2002). **Internationalization and its Management at Higher Education Institutions: Applying Conceptual, Content and Discourse analysis**. Helsinki: Helsinki School of Economics.
- Stier, J. (2003). **Internationalization, ethnic diversity and the acquisition of inter-cultural Competencies**. *Journal for Intercultural Education*, 14(1), 77-91.
- Tamaro, A. M. (2001). **Towards internationalization of LIS schools: An introduction**. Parma, Italy: Casalini Digital.
- _____. (2005). **Adapting LIS Education to the Digital Age: Co-operation and Internationalisation for innovation: BOBCATTS**. Budapest: BOBCATTS and EUCLID.
- _____. (2006). **Internationalisation and cooperation: lesson learned. the Joint Master Course in Information Studies by Distance, EADTU**. Tallinn, 23-24 November 2006. Retrieved 2014 June 12. URL: <http://dspace-unipr.cilea.it/bitstream/1889/685/1/Internationalisation%20cooperation%20Tamaro%202006.doc>
- _____. (2011). **Towards Internationalization of Library and Information Science Education: Bologna Process as a lever of Quality in Italy**. Ph.D. thesis. University of Northumbria at New Castle.
- _____. (2014). **Internationalization of LIS (Library and Information Science) Education: The Bologna Process Approach**. In Chakraborty, S & Kumar Das, A., (eds.). *Collaboration in International and Comparative Librarianship. Advances in Library and Information Science (ALIS) Book Series* Hershey, PA.: IGI Global.
- Van der Wende, M. (1997). **Internationalizing the curriculum in Dutch higher education: An international comparative perspective**. Ph. D. dissertation, Utrecht University.
- Van der Wende, M. (1999). **An innovation perspective on internationalization of higher education institutionalization: The critical phase**. *Journal of Studies in International education*, 3(1), 3-22.
- Van Dijk, H. & Meijer, K. (1997). **The internationalization cube: A tentative model for the study of organizational designs and results of internationalization in higher education**. *Higher Education Management*, 9(1), 157-167.
- Vapa-Tankosic, J. & Carie, M. (2009). **Developing a conceptual framework on internationalization of higher education in Serbia**. In *Proceedings of the 2009 EMUNI Conference on Higher Education and Research*. Portoroz, Slovenia, 25-26 September 2009.
- Virkus, S. (1997). **Distance education as a new possibility for librarians in Estonia**. *Information Research: An Electronic Journal*, 2(4). Retrieved 2014 June 21. URL: <http://informationr.net/ir2-4/paper20.html>.

- _____. (2007). **Collaboration in LIS education in Europe: challenges and opportunities: 73rd IFLA General Conference and Council. Durban.** Retrieved 2014 July 12. URL: <http://ifla.queenslibrary.org/IV/ifla73/paper/134-Virkus-en.pdf>.
- _____. & Harbo, O. (2002). **The internationalisation of Baltic library and information science education with emphasis on the cooperation with Nordic partners.** *Education for Information*, 20(3/4), 217-2325.
- _____.& Tammaro, A.M. (2005). **Models of Academic Cooperation in European LIS Education.** Retrieved 2014 June 12. URL: <http://www.eadtu.nl/proceedings/2005/papers/EADTU>
- _____.& Wood, L. (2004). **Change and innovation in European LIS education.** *New Library World*, 105, 320-329. Doi:10.1108/03074800410557277.
- Williams, S. (2014). **Internationalization of the Curriculum.** Retrieved 2014 July 12. URL: <http://web.uvic.ca/~sherriw/approaches.htm>
- Yang, R. (2002). **University internationalization: Its meanings, rationales, and implications** *Intercultural Education*, 13(1), 81-95. Retrieved 2014 August 12. URL: <http://www.education.monash.edu/centres/mcrie/docs/recentjournalarticles/internationalisation.pdf>

